

Høringssvar til NOU 2015:2 «Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø»

Vårt høringssvar er primært rettet mot kapittel 7 "Krenkelser, trakassering og diskriminering."

Pkt 7.4.2. Kjønn og seksuell trakassering

I innledningsavsnittet påstås at seksuell trakassering er krenkelser som har sitt "utspring i kjønn." Dette virker svært uklart. I vår forskning som er utfyllende gjengitt i dokumentet er det tydelig at seksuell trakassering foregår både på tvers av kjønn, og ikke minst mellom gutter samt mellom jenter. Men ikke minst virker "utspring i kjønn" som en uheldig ramme for fenomenet. Men kjønn er viktig, og kan predikere former for trakassering, sett også i sammenheng med kontekst. Hvorfor ikke definere seksuell trakassering slik det er definert i Helseth (2007)?

Det sies at det er gjort "få studier de siste årene" på seksuell trakassering. Undertegnede (Bendixen og Kennair) har gjennomført to (2) større kartlegginger (det står i den innledende teksten at vår undersøkelse redegjøres for nedenfor, men det er altså to kartlegginger, med henholdsvis 1.610 og 1.713 elever i VGS i Sør-Trøndelag). Tilsvarende er det nylig gjort en studie i Sverige (Skoog & Özdemir, 2015) hvor også longitudinelle data er samlet inn. Internasjonalt er det gjort flere kartlegginger av omfang (se oversiktsartikkel av Pina, Gannon, & Saunders, 2009).

Kunnskapsstatusen på området er etter vår oppfatning god mht. *omfanget* av trakassering. Kunnskapen er imidlertid langt mindre innsiktsfull om *årsakene* til at det skjer (men se Kennair & Bendixen, 2012 og Skoog & Özdemir, 2015). Kunnskapsstatusen om *konsekvenser* viser at det å bli utsatt for seksuell trakassering gir mye av de samme symptomene som det å bli utsatt for mobbing (se nedenfor). Kunnskapen om hva som er effektive tiltak mot seksuell trakassering er svært lav. Dette kan delvis tilskrives den manglende evidensbaserte kunnskapen vi har om årsaker til seksuell trakassering. Hvis man ikke forstår dynamikken bak fenomenet er det stor risiko for å sette inn feil virkemidler. Undertegnede skriver for tiden artikler med tanke på internasjonal publisering hvor vi iser på mediatorer og faktorer som øker risikoen for både å utøve trakassering samt det å bli utsatt for trakassering.

Postadresse
7491 Trondheim

Org.nr. 974 767 880
E-post:
psykologi@svt.ntnu.no
<http://www.ntnu.no/psykologi>

Besøksadresse
Bygg 12, nivå 5
NTNU Dragvoll
7049 Trondheim

Telefon
+ 47 73 59 19 60
Telefaks
+ 47 73 59 19 20

rådgiver
Terje Johansen
Tlf: + 47 91551880

Pkt 7.4.2. s.95.

I fotnote 31 kan følgende artikler legges inn som omhandler bedømmelser av hvor krenkende verbal nedrakking er (Bendixen & Gabriel, 2013) samt bedømmelser av hvor effektive ulike former for verbal selvpromotering- og nedrakkingstaktikker er (Bendixen & Kennair, 2014).

Alle endringer fra 2008 til 2013-2014 bør omtales med prosentpoeng, ikke prosenter (En nedgang fra 30% til 25% utgjør 5 prosentpoeng, men tilsvarer en 20% nedgang). Dette gjelder også omtalen av vår studie på s. 160 under Kjønn og seksuell trakassering. For de fleste formene for seksuell trakassering var endringen mellom 5 og 10 prosentpoeng, men for noen typer var et ingen nedgang. Det bør tilføyes at "nedgangen" det refereres til er meget usikker da det ikke var helt sammenlignbare skoler som deltok i de to studiene. Vi tok forbehold om dette i rapporten. Med fordel kan prosentsatsene for nedgangen utelates i dokumentet (evt. omtales som 'noe nedgang').

Det ble gjort et poeng i rapporten fra 2014 at et skille mellom likekjønnet og motsattkjønnet trakassering er viktig for å forstå mekanismene bak. Mønsteret av seksuell trakassering er forskjellig for jenter og gutter, både trakasseringen mellom kjønnene og den som foregår innad i kjønnene.

Under gjennomgangen av funnene fra Bendixen & Kennairs rapport (2014) kan det også tas inn at det i 2013-2014 ikke var mer trakassering på yrkesfagene enn på studiespesialisering, og at kjønnsfordelingen i klassene ikke påvirket graden av trakassering.

En mindre anmerkning: forfatternavnet *Bendixen* er skrevet feil (Benxixen) flere steder i dokumentet.

En unnlattelse vi mener er viktig å påpeke i dokumentet er at årsaker til seksuell trakassering omtales utelukkende innenfor rammene av etnisitet, innvandrerbakgrunn (s.97) og seksuell orientering (s.103). Det er vår oppfatning at årsaker til seksuell trakassering bør omtales også uten å direkte knytte dette til bestemte grupper i samfunnet da det meste av seksuell trakassering foregår blant etniske nordmenn og blant heteroseksuelle. Derfor trengs en bredere ramme for forståelse av fenomenet enn det utvalget legger opp til

Det er tre hovedgrupper av teoretiske perspektiver innenfor feltet som forklarer seksuell trakassering:

1. Det første er klart utviklingspsykologisk (Pepler et al., 2006) og tar utgangspunkt i mobbing. Innenfor dette perspektivet forstås motsattkjønnet mobbing/trakassering blant ungdom som et uttrykk for seksuell interesse, men på et utviklingstrinn hvor man ennå ikke har lært å uttrykke dette på en sosialt adekvat måte. Dette skjer i en overgangsfase hvor jenter og gutter i større grad orienterer seg mot grupper som ikke lenger er kjønnshomogene. Likekjønnet seksuell trakassering blir innenfor

dette perspektivet derimot forstått som en form for verbal aggresjon. Motivasjonen bak disse to typene trakassering er altså ulik: i det første tilfellet seksuell, i det andre aggressiv.

2. Det andre perspektivet tar utgangspunkt i feministisk teori og strukturelle forskjeller mellom kvinner og menn i samfunnet og ser på seksuell trakassering som et middel for å styrke tradisjonelle heterosexistiske normer hvor kvinner blir marginalisert og menn blir privilegert (Conroy, 2013). Det er spesielt innenfor tre områder feministisk teori antas å kunne bidra til svaret på hvorfor seksuell trakassering skjer blant ungdom: (1) trakassering sees på som et redskap for å understøtte kjønnskonformitet; dvs. At kvinner og menn holder seg innenfor kjønns spesifikke sosiale normer, (2) trakassering sees på som et redskap for å understøtte heteroseksuelle normer og for å regulere kvinners seksualitet, og (3) trakassering, spesielt i form av fysisk tvang er et virkemiddel menn kan benytte for å dominere kvinner. Antatt motivasjon som ligger bak seksuell trakassering innenfor det feministiske perspektivet er intoleranse overfor medlemmer av samme kjønn for avvik fra samfunnets heteronormative strukturer samt interseksuell dominans og konkurranse.
3. Det tredje perspektivet tar utgangspunkt i Buss og Schmitts (1993) teori om seksuelle strategier. Denne teorien bygger på teorier om seksuell partnerseleksjon og intraseksuell konkurranse. Enten man en kvinne eller mann antas man å kunne benytte to forskjellige seksuelle strategier: korttidssex eller langtids forpliktet forhold. Forhold ved kjønnene basert på foreldreinvesteringsteori (Trivers, en av de grunnleggende teoriene i moderne biologi) vil medføre kjønnsforskjeller i hvordan man løser de to forskjellige partnerkontekstene. Det vil være forskjellige preferanser og atferder i de to kontekstene. Ett eksempel på dette er selvpromotering og konkurrent nedrakking, som ofte vil overlappe med seksuell trakassering, og der det er predikerbare forskjeller mellom kjønnene og på tvers av langtids/kortidskontekster (Bendixen & Kennair, 2014). Dette er relevant kunnskap for å forstå typer av trakassering.

I tillegg til at medlemmer av begge kjønn i utgangspunktet kan benytte både korttids- og langtidsstrategier, har man individuelle forskjeller i det som kalles sosioseksuell orientering. Dette er altså individuelle forskjeller som går på tvers av kjønnsforskjeller, selv om det i tverrkulturelle studier klart fremkommer en kjønnsforskjell, der menn er mer positive til korttidsseksuelle relasjoner. På den ene siden har man altså en orientering mot stabile seksuelle relasjoner preget av sterke emosjonelle bånd og gjensidig forpliktelse. På den andre siden har man en korttidsseksuell orientering hvor man har sex når anledningen byr seg og hvor det ikke trenger foreligge verken emosjonell nærhet eller forpliktelse. Dette er trekk ved andre som vi som mennesker er oppmerksomme på, og vi kan vurdere folks sosioseksuelle orientering på bakgrunn av hvilke signaler de gir (blant annet bevegelser og fysiske trekk).

Fordi ingen er likegyldige til valg av partner verken på kort eller lang sikt (partnerpreferanser), vil kvinner konkurrere med andre kvinner innenfor domener der menn uttrykker preferanser, og menn konkurrere med andre menn innenfor domener der kvinner uttrykker preferanser (dette gjelder da spesifikt for heteroseksuell trakassering, bildet er ikke kjent for homoseksuell trakassering). Denne intraseksuelle konkurransen kan gi seg utslag i bruk av taktikker for (1) strategisk selvpromotering og (2) nedrakking av konkurrenter (Bendixen & Kennair, 2014; Schmitt & Buss, 1996). Innenfor dette perspektivet ansees seksuell trakassering på den ene siden som et uttrykk for intraseksuell konkurranse hvor man benytter taktikker for å rake ned på konkurrenter av samme kjønn (selvsagt i både heteroseksuell og homoseksuell trakassering).

Kennair & Bendixen (2012) foreslår videre at seksuell trakassering av medlemmer av motsatt kjønn er et uttrykk for uttesting av deres interesse for korttidssex; utført i stor grad av mennesker med ikke-restriktiv sosioseksuell orientering mot andre med ikke-restriktiv orientering. Selv om man er interessert i sex, og signaliserer dette, så er man kresen; det å signalisere gjør at man får flere invitasjoner også fra uønskede partnere, som også vil være mer seksuelt pågående. Dette understøttes av nyere svensk forskning som også finner at jenter som når puberteten tidligere enn andre blir mer trakassert på grunn av at de ser mer modne ut og fordi de er mer korttidsseksuelt orienterte (Skoog & Özdemir, 2015).

Dette handler ikke om å gi skylden til noen – og merk at det er samme mønster uansett om det er gutter eller jenter, heteroseksuelle eller seksuelle minoriteter. Det handler om å se mønstrene i relasjonell, seksuell atferd, og forklare samspillet mellom faktorer som gir økt opplevelse av å bli trakassert eller motivasjon til å begå handlinger som oppfattes som trakasserende.

Personlighetstrekk er risikofaktorer for en rekke atferder, epidemiologisk forskning på individuelle faktorer handler selvsagt ikke om skyldfordeling. Samtidig vil en motivasjon for korttidssex nødvendigvis inkludere forsøk på å tiltrekke seg partnere og konkurrere om disse; samtidig som de som er tilgjengelig også vil ha forhøyet sosioseksuell orientering.

Motivasjonen bak både likekjønnet og motsattkjønnet trakassering er altså seksuell. Selv om dette ikke er hele bildet, er det en del av bildet, og bør derfor inkluderes i forståelsen av seksuell trakassering.

I vår forskning har vi, som de første, sett på likekjønnet og motsattkjønnet trakassering (Kennair, 2014; Kennair & Bendixen, 2012). Det viser seg å være relevant. Gutter trakasserer andre gutter nesten nøyaktig like mye som de trakasserer jenter. Og jenter trakasserer jenter. Gutter trakasserer klart mest, men ved å trekke inn likekjønnet trakassering og jenter som utøvere, kan man se på spesifikke konsekvenser av den typen trakassering. I våre nyere analyser finner vi klare holdepunkter for at det er to typer atferd: uønsket seksuell kontakt og nedrakking av konkurrenter. Det er, med henvisning til de tre forklaringsmodellene, kanskje slik at man må vurdere spesifikke aspekter ved trakassering når man evaluerer forklaringene. I tillegg har vi sett på trakassering både i forhold til hvem som utfører uønskede seksuelt trakasserende handlinger, men også hvem som utsettes for slike handlinger. Dette gir langt mer detaljert kunnskap om mekanismer og risiko/beskyttende faktorer. Det er empiriske holdepunkter for at seksuell interesse er av betydning (Kennair & Bendixen, 2012; Skoog & Özdemir, 2015). Det er samtidig mulig at det er både utviklingspsykologiske og personlighetspsykologiske faktorer som er relevante, i tillegg til sosial kontekst.

Vi vil også anbefale utvalget å ta inn et eget avsnitt om konsekvenser av seksuell trakassering. Vi vet noe om konsekvensene i form av depresjon og andre internaliserende problemer (se Chiodo, Wolfe, Crooks, Hughes, & Jaffe, 2009; Skoog, Özdemir, & Stattin, 2015) og generelt lavere velvære (well-being). Gruber og Fineran (2008) fant at elever som var utsatt for seksuell trakassering rapporterte mer søvnproblemer, hodepine og svimmelhet, og urolige mage. Dette er mye av de samme konsekvensene som vi ser av det å bli utsatt for mobbing.

Når det gjelder tiltak og forebygging kan utvalget vise til oversiktsartikkelen av Pina og kolleger som har sett på effekter av tiltak mot seksuell trakassering (Pina et al., 2009) i og utenfor skolen. Til nå har få skolebaserte intervensjoner vært gjenstand for evaluering etter vitenskapelige kriterier, og ingen er funnet å være effektive mot seksuell trakassering. Forebyggende intervensjoner mot mobbing og annet uakseptabel elevatferd er ikke spesifikt rettet inn mot seksuell trakassering og antas ikke være spesielt effektive for endring av verken holdninger eller atferd. Problemet med intervensjoner frem til nå er manglende kunnskap om mediatorer og risiko/beskyttende faktorer for seksuell trakassering. Bedre forståelse av mekanismene må til for å kunne utvikle gode intervensjoner, og deretter må disse testes ut (noe som tilsvarer hvordan man i Olweusprogrammet forsket på mobbing og utviklet en evidensbasert intervensjon som er effektiv og internasjonalt anerkjent som en av ti såkalte 'Blueprints' for forebygging av vold i skolen).

Med vennlig hilsen,

Ph.D. Mons Bendixen og Ph.D. Leif Edward Ottesen Kennair

Psykologisk institutt

NTNU Dragvoll

NO-7491 Trondheim

Referanser:

- Bendixen, M., & Gabriel, U. (2013). Social Judgment of Aggressive Language: Effects of Target and Sender Sex on the Evaluation of Slurs. *Scandinavian Journal of Psychology*, 54, 236-242.
- Bendixen, M., & Kennair, L.E.O. (2014). Revisiting judgment of strategic self-promotion and competitor derogation tactics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1-27.
- Buss, D.M., & Schmitt, D.P. (1993). Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204-232.
- Chiodo, D., Wolfe, D.A., Crooks, C., Hughes, R., & Jaffe, P. (2009). Impact of sexual harassment victimization by peers on subsequent adolescent victimization and adjustment: A longitudinal study. *Journal of Adolescent Health*, 45, 246-252.
- Conroy, N.E. (2013). Rethinking adolescent peer sexual harassment: contributions of feminist theory. *Journal of School Violence*, 12, 340-356.
- Gruber, J.E., & Fineran, S. (2008). Comparing the Impact of Bullying and Sexual Harassment Victimization on the Mental and Physical Health of Adolescents. *Sex Roles*, 59, 1-13. doi: 10.1007/s11199-008-9431-5
- Kennair, L.E.O. (2014). Hva skaper seksuell trakassering blant ungdom? *Psykologisk.no - Scandinavian Psychologist*, 1.

- Kennair, L.E.O., & Bendixen, M. (2012). Sociosexuality as predictor of sexual harassment and coercion in female and male high school students. *Evolution and Human Behavior*, 33, 479-490.
- Pepler, D.J., Craig, W.M., Connolly, J.A., Yuile, A., McMaster, L., & Jiang, D. (2006). A developmental perspective on bullying. *Aggressive Behavior*, 32, 376-384.
- Pina, A., Gannon, T.A., & Saunders, B. (2009). An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 126-138. doi: 10.1016/j.avb.2009.01.002
- Schmitt, D.P., & Buss, D.M. (1996). Strategic self-promotion and competitor derogation: sex and context effects on the perceived effectiveness of mate attraction tactics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1185-1204.
- Skoog, T., & Özdemir, S.B. (2015). Explaining why early-maturing girls are more exposed to sexual harassment in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 1-20. doi: 10.1177/0272431614568198
- Skoog, T., Özdemir, S.B., & Stattin, H. (2015). Understanding the Link Between Pubertal Timing in Girls and the Development of Depressive Symptoms: The Role of Sexual Harassment. *Journal of Youth and Adolescence*. doi: 10.1007/s10964-015-0292-2